

Khmeeri / ខ្មែរ Khmêr

transliteratsioon: KNAB 1994 (muudetud 2003-01 ja 2004-01), latinisatsioon: ÜRO 1972

I. Konsonandimärgid

	Trlit	Lat								
			12	ថ	th	thâ	24	ភ	bh	phô
1	ក	kâ								
			13	ឌ	dô		25	ម	m	mô
2	ខ	khâ								
			14	ឆ	ch	thô	26	យ	y	yô
3	ក	kô								
			15	ណ	nâ		27	រ	r	rô
4	ឃ	gh	khô							
			16	ត	tâ		28	ល	l	lô
5	ង	ngô								
			17	ថ	th	thâ	29	វ	v	vô
6	ច	châ								
			18	ដ	d	tô	30	ស	s	sâ
7	ឆ	ch	chhâ							
			19	ធ	dh	thô	31	ហ	h	hâ
8	ជ	j	chô							
			20	ន	n	nô	32	ឡ	!	lâ
9	ឃ	jh	chhô							
			21	ប	p	bâ ^B	33	អ	x	'â ^C
10	ញ	ñ	nhô ^A							
			22	ផ	ph	phâ				
11	ដ	đ	dâ							
			23	ព	b	pô				

^A Kui tähele lisandub allmärk, jääb alumine osa ära: ញ ñja nhchô.

^B Kui tähele lisandub allmärk, siis hääldeb täht nagu *p* (vt märkust 3).

^C Vt märkust 4.

II. Allmärgid (ñ märgib mis tahes konsonandimärki, vt ka märkust 2)

Märkide järjekorranumbrid vastavad I tabelis esitatule. Transliteratsioonis allmärki eraldi ei tähistata, vajaduse korral lisatakse ette ülakoma.

1	ក	k	12	ត	th	23	ប	p
2	កខ	kh	13	ដ	d	24	បហ	ph
3	ក	k	14	ដហ	th	25	ម	m
4	កខ	kh	15	ន	n	26	យ	y
5	ង	ng	16	ត	t	27	រ	r
6	ច	ch	17	ត	th	28	ល	l
7	ច	chh	18	ដ	t	29	វ	v
8	ជ	ch	19	ដហ	th	30	ស	s
9	ជ	chh	20	ន	n	31	អ	h
10	ង	nh ^A	21	ប	b	33	ខ	'
11	ត	d	22	ផ	ph			

^A Kui põhitäht on sama, siis on allmärk täiskujul (ផ្អ), kõigil muudel juhtudel on allmärgiks üksnes alumine osa, nt. ខ្ល khña *khnhá*.

III. Iseseisvad vokaalimärgid

1	ឿ	ě	6	រុ	ræ	11	ឿ	aô ^B
2	ឿ	ei	7	រុ	lǎě	12	ឿ	au
3	ឿ	õ, ũ ^A	8	រុ	læ			
4	ឿ	âu	9	រុ	æê			
5	រុ	rǎě	10	រុ	ai			

^A Vt märkust 5. Lisaks on kasutusel veel ឿ [u:].

^B Teisend: ឿ ៉.

IV. Vokaaltuumad (ñ märgib mis tahes konsonandimärki)

Juhul, kui latinisatsioon on kaks varianti, mis mõttekriipsuga eraldatud, kasutatakse neist esimest *â*-sarjas, teist *ô*-sarjas.

1	𑄀	ā	<i>a-éa^A</i>	7	𑄇	ū	<i>o-u</i>	13	𑄀	ae	<i>ê</i>
2	𑄁	i	<i>ě-ĩ</i>	8	𑄈	uo	<i>uõ</i>	14	𑄁	ai	<i>ai-ey</i>
3	𑄂	ī	<i>ei-i</i>	9	𑄉	eu	<i>aeu-eu</i>	15	𑄂	o	<i>aô-ou</i>
4	𑄃	ü	<i>ǎ</i>	10	𑄊	üa	<i>ǎǎ</i>	16	𑄃	au	<i>au-õu</i>
5	𑄄	ú	<i>æ</i>	11	𑄋	ie	<i>iě</i>				
6	𑄅	u	<i>õ-ũ</i>	12	𑄌	e	<i>é</i>				

^A Koos konsonandiga *ŭ* p on kasutusel ligatuur 𑄀 *pā ba* (vt märkust 3).

V. Lühisilbid ning vokaaltuumad *anuswara* või *visarga*'ga

Kui latinisatsioon eraldab variante mõttekriipsu, kasutatakse kriipsueelset varianti *â*-sarjas ning kriipsujärgset või -järgseid *ô*-sarjas. (ñ märgib mis tahes konsonandimärki.)

1	𑄀	𑄀	<i>_a_` á-ó</i>	7	𑄀	𑄀	<i>_aḥ āh-eāh</i>
2	𑄁	𑄁	<i>_ā_` ǎ-oǎ,eǎ^A</i>	8	𑄁	𑄁	<i>_uḥ õh-ũh</i>
3	𑄂	𑄂	<i>_ă_ ǎ-oǎ,eǎ^A</i>	9	𑄂	𑄂	<i>_eḥ éh</i>
4	𑄃	𑄃	<i>_am̐ âm-um</i>	10	𑄂	𑄃	<i>_oḥ aôh-õǎh</i>
5	𑄄	𑄄	<i>_um̐ om-ũm</i>	11	𑄃	𑄃	<i>_ām̐ ṅg-eǎng</i>
6	𑄅	𑄅	<i>_ām̐ ǎm-õām</i>				

^A Variant *eǎ* juhul, kui järgneb *k, ng, h*; muidu *oǎ*.

VI. Hääldusmärgid jm sümbolid (kui märgib mis tahes konsonandimärki)

Märk	Nimetus	Seletus
1 ă ˘	បន្តក់ pantak` bânták	Märgib vokaali lühidust: បត់ pat` bát, ខ្លស់ khbas` khpós, ចាក់ cāk` chāk, រោក rabāk` rôpeāk, មាត់ māt` moät. Vt tabel V 1, 2.
2 ä	សំយោគសញ្ញា samyog-saññā sāngyoṃksānhnha	Märgib lühivokaali kahe konsonandimärgi vahel: ច័ក cāk` chāk, វង្ក veāngk, ភ័ព្វ bhābv` phoāpv. Vt tabel V 3.
3 ̣ ṃ	និក្ខហិត niggahit` nikkôhēt (អនុស្វារ xanusvāra ânũsvarâ)	Märgib lühivokaaliga m-lõpulist silpi, vt tabel V 4–6, 11.
4 ̣ ḥ	វិសជនីយ visajranīy vīsarchōniy (វិះមុខ rahmukh` reāh` mūk)	Märgib lühivokaaliga h-lõpulist silpi, vt tabel V 7–10.
5 ̣ ̣	ធ្មេញកណ្តុរ dhmeñ-kaṅṭur` thménh kândör (មូសិកិទន្ត mūsikadant` musēkâtôn)	1. Viib põhimärgi ô-sarjast â-sarja või vastupidi: ម៉ m"ā` mā, ញ៉ ñ"añ` nhâng. 2. Muudab ប p helituks (märkus 3).
6 ̣ ^	ត្រីស័ប្ប trīsāpd` trei` sābt	Viib põhimärgi â-sarjast ô-sarja: ហី h^a` hō, ហីង h^āñ` héang. Kui ̣ või ̣ satuvad konflikti vokaalimärgiga, asendatakse nad kas ̣ või ̣-ga: មី ṃu` mæ, ហី ḥi` hi, ធ្មេញ tḥṃrei. (Unicode'is kodeeritakse algsete koodidega.) Tavaortograafias jäävad need märgid sageli ära, eriti India päritolu sõnades. Märgeb lühivokaaliga lahtist silpi paali ja sanskriti sõnades: សិល្បៈ silpā` sēlpā` [selpā?].
7 ̣ à	យុគលតិស្ត្រ yugalabindu yūkolōpintū	Märgib lühivokaaliga lahtist silpi paali ja sanskriti sõnades: សិល្បៈ silpā` sēlpā` [selpā?].
8 ̣ ʀ	រាបាទ rapād` rô` bat	Märgib konsonandielset r-i: រ៉ រ៉ា bāñr` poārn [pəɔ] (r ei hääldu, kui põhimärgile ei lisandu

			vokaalimärke), ធម៌ dhamí thôm. NB!
			Translitereeritakse (ja Unicode'is kodeeritakse) põhitähe järele.
9	ṛ	...	Märgib konsonandieelset <i>r</i> -i ja lisaks eelneva vokaali lühenemist: ធារិ៍ gārī koārr. (NB! Märgi olemasolu allikates on ebaselge.)
10	ā	លេខអស្តា lekḥ·xastā lék āsda	Märgib seda, et põhimärk on vokaliseeritud (<i>ā</i> või <i>ô</i> -ga): សី sâ sâ, សីសស sâsas sâsâs, តំណាំ tamṇā tâmnâ, ពមី bamâ pômô.
11	‘	ទណ្ឌយាដ danḍaghāt tōndô khéat	Märgib põhimärgi vokaliseerimatust: វិវាទនី vivād·n' vīvéatn [viveət], បុណ្យ puny' bōny, ពោធិ៍ bodhi' pouṭhī, ភូមិ bhūmi' phumī.
12	i	កាកបាទ kākapād kakâ bat	Eristab mõnda modaalsõna: អ៊ូ xhijū 'ho [o:], ចាទ cjāde chaté.
13	~	លេខទោ lekḥ·do lék tou	Märgib sõna kahekordistumist: ផ្សងៗ phseñ~ phséng-phséng.
14	.	ខណ្ឌ khaṇḍ khând (ល្បះ lpaḥ lôbāh)	Fraasi lõpp, punkt.
15		បរិយាន pariyān bārēyan (ល្បះចប់ lpaḥcap` lôbāh cháp)	Lõigu lõpp, punkt.

Märkused

1. Khmeeri konsonandid jagunevad kahte rühma, *â*-sarja ja *ô*-sarja, nagu on näidatud tabelis I. Vokaaltuumade lisandudes võib tulemuseks olla erinev latinisatsioon (vt tabel IV): រី ka *kâ*, ក្រី kra *krâ*, គី ga *kô*, គ្រី gra *krô*. Silbi lõpus olevat khmeeri konsonanti, millele ei ole lisatud vokaalimärki ega ̄, latiniseeritakse üldiselt ilma järgneva vokaalita: រីរី kak *kâk*, អង្ក xahṅ 'āngk (erand: ពង្រា baṅra *pōngrô*, mis esineb ka kujul ពង្រាវ baṅrar *pōngrôr* ja ពង្រាហា baṅrah *pōngrôh*).

2. Khmeeri konsonantühendi teine liige kirjutatakse üldiselt põhimärgi alla vähendatud ja vahel teistsugusel kujul; allmärki nimetatakse traditsiooniliselt „jalaks“: ខ្លាំង khnañ *khnâng*. Konsonandil ក្រវ៉ា puudub allmärk. Allmärgid ្រ ja ្ល esindavad tavaliselt vastavalt tähti ដ ត ja ធ dh, harvem តី t ja ថ th: ក្តី kṭī *kdei*, កន្ទាយ kandhāy *kânthéay*, kuid siiski កន្ទាប់ kantrap` *kântráp*. Järgneva vokaalituuma sarja määrab allmärk, välja arvatud juhul, kui allmärgiks on nasaal (ង ្រ, ញ ្រ, ណ ្រ, ឆ ្រ, ម ្រ) või siis យ y, រ r, ល l, វ v, ស s. Sel juhul määrab sarja põhimärk. Nt ខ្លាំង khbañ *khpông*, ល្អ lxa *l'â*, ថ្ម thma *thmâ*, ស្វាយ svāy *svay*. Silbilõpu យ y ja ង ្រ esinevad vahel allmärgi kujul: ស្វាយ svāy või ស្វាយ svā'y *svay*, ទាំង dāmñ või ទាំង dām'ñ *teâng*. Niisugune õigekirjutus on fakultatiivne ja sedalaadi kõrvalekalded latinisatsioonis ei kajastu.
3. Märkide ប p ja ប៉ ៉ ühendit kirjutatakse kujul ប៉ា pā *ba*. See ligatuur aitab vältida segiminekut märgiga ហ h. Koos diakriitilise märgi ̂-ga latiniseeritakse ប p ja ប៉ pā *p*-häälikuga *â*-sarjas, mitte *b*-häälikuga *ô*-sarjas: ប៉ាំង p"añ *pâng*, ប៉ាតៅ p"ātau *patau*. Diakriitik asendatakse ្រ-ga või ្ល-ga, kui tekib konflikt mõne muu põhimärgi kohale kirjutatava märgiga: ប៉ៃ pei *pei*. Märke ប p ja ប៉ pā, kui nendega kaasneb allmärke, latiniseeritakse samuti *p*-häälikuga *â*-sarjas, kuigi vastav diakriitiline märk enamasti puudub: ប្លែង plaen *plêng*, ប្លា p'â, ប្រាប់ prāp` *prăb*.
4. *â*-sarja konsonanti អ x latiniseeritakse ülakomaga ('): ក្រែក kxae *k'êk*, ចា្រត cañxiet *châng'iet*, រ៉ាឡ raxil *rô'el*, រ៉ៃ xvi *'vei*, រ៉ាំង xāñ *'ang*. Sõna alguses vokaali ees võib ülakoma ära jätta: រ៉ាំង xāñ *ang*.
5. Iseseisvat vokaalimärki ឺ ្រ latiniseeritakse kas ǒ või ǔ-ga. Kahtluse korral tuleks kontrollida sõnaraamatust. Märgi ឺ ្រ sagedam latinisatsioon on ǔ: ឺស្រា ្រ *ussā ǔssa*, ឺត្រាម ្រ *uttām ǔtdām* [utdǝm].
6. Põhimärgil ហ h on konsonantühendis veel järgmisi ülesandeid:
 - a. ហ្វ hv märgib *f*-häälikut: អាហ្វ្រឹក xāhvr'ik *Ahvrik* [a:fruk], កាហ្វេ kāhvē *kahvé*;

- b. mõnes traditsioonilises sõnas viib silbi *â*-sarja; ពេទ្យហ្នា *bedy·hma péthmâ*, ហ្នាត់ចត់ *hmat`cat` hmátchát* [mɔtɔt];
- c. märgib mõnda võõrhäälikut: ហ្ន័ណែវ *hsúnaev Hsænêv* [ʒəːnaew]; ហ្ន័ hgo *hkoŋ* (võõrsilbi *go* transkriptsioon).
7. Afiksatsiooni teel saadud sõnades säilib silpidel sama sari mis lihttüvel: ស៊ែម *seum saeum* – សន្សឹម *sanseum sânsaeum* [sɔnsəəm]. Mitmesilbilises sõnas sõltub järgsilbi sari tavaliselt lihttüve esisilbi sarjast: សំរាប់ *samrăp` sâmrăp*, ទាហាន *dāhān téahéan* (mitte *téahan*).
8. Khmeeri kirja translitereerides juhitudakse üldiselt märkide loogilisest (hääldus)-järjestusest: kõigepealt translitereeritakse põhimärk, seejärel allmärk või allmärgid (hääldusjärjestuses), seejärel diakriitilised märgid ̃, ̂ või ̄, pärast seda vokaali- jm märgid (alustades kõige ülemisest, kui neid on mitu) ja lõpuks ̆ või ̇ ṁ. Seal, kus põhimärgiga kaasneb vokaal (*â* või *ô*), mida kirjas eraldi ei märgita, lisatakse transliteratsioonis *a*: កំបូជាំ *kambujā Kâmpŭchéa*.
9. Kui transliteratsioonis on kaks konsonanti kõrvuti (v.a kui esimene on ṁ või ḥ), siis on teine konsonant khmeeri kirjas allmärgina. Eristamaks kahte kõrvutist põhimärki, pannakse nende vahele keskpunkt (·): អណ្តូងពេជ្រ *xanṭŭṅ·bejr Ândong Péch*.

Numbrid

០ ១ ២ ៣ ៤ ៥ ៦ ៧ ៨ ៩

Latinisatsiooni hääldus

a	[a:]	chh	[c ^h]	éh	[ɛh, aɛh]–[ih] ^D
aeu	[aə]	d	[d], [t] ^B	énh	[ɛŋ]–[ɛŋ] ^D
aô	[ao]	eă	[ɛə]	hs	[ʒ]
au	[əw]	ei	[ɛj]	hv	[f]
ă	[a]	eu	[ɛ:]	i	[i:], [ɛj]
â	[v:], [v] ^A	ey	[ɛj]	iě	[iə]
âm	[vɔm]	ě	[ɛ], [ə] ^C	ĩ	[i], [ɯ] ^C
âu	[əw]	ê	[ae]–[ɛ:] ^D	kh	[k ^h], [k] ^B
á	[v]	é	[ɛ:]–[ɛ:] ^D	lœ	[lɯ:]
b	[b], [p] ^B	éa	[ɛə]	lœ	[lɯ]
ch	[c]	éch	[ɛc]–[ɛc] ^D	ng	[ŋ]

nh	[ɲ]	ô	[ɔ:], [ɔ] ^A	th	[t ^h], [t] ^B
o	[o:]	ó	[ɔ]	u	[u:], [u] ^A
oă	[ɔɔ]	œ	[ɛ:]–[u:] ^D	um	[ɔm]
om	[om]	œă	[uə]	uõ	[uə]
ou	[ou]	œ	[ɛ]–[u] ^D	uv	[ɛw]
ov	[əw]	ph	[p ^h], [p] ^B	ũ	[u]
õ	[o]	r	[r], [-] ^B	v	[v], [w] ^B
õăh	[ɔh]	roē	[ru:]	y	[j]
õăm	[ɔɔm]	roē	[ru]	,	[ʔ]
õu	[ɛw]	s	[s], [h] ^B		

^A Tavaliselt rõhuta silbis.

^B Silbi lõpus.

^C Tavaliselt kinnises silbis.

^D Esimene *â*-sarjas, teine *ô*-sarjas.

Muid lugemisreegleid (peamiselt paali ja sanskriti sõnades)

1. Silbilõpu konsonantühendis hääldub vaid esimene märk: រាជានាមគ្រី *rājāṇācakr* *réachéanachâkr* [rɛəçɛəna:cak], រាស្ត្រ *rāstr* *réastr* [rɛəh].
2. Tüve lõpus olevad *i* ja *u* sageli ei hääldu: ជាតិ *jāti* *chéatī* [çɛət], ភូមិ *bhūmi* *phumī* [p^hu:m] (aga vrd មតិ *mati* *môtē* [mɛəteʔ]).
3. Kaasmärgita konsonandimärke loetakse sageli lühivokaaliga [ɔ]~[a] *â*-sarjas ja [ɛə]~[ɔɔ] *ô*-sarjas, viimasel juhul sõltub diftongi valik järgnevast konsonandist (vt V 2 ja 3; lahtine silp lõpeb larüngaalklusiiliga ja seega hääldub [ɛə]): ស័ប្ប *sabv* *sâbv* [sɔɔp], សត្វ *satv* *sât* [sat], ភរិយា *bharyā* *phôryéa* [p^hɛərijɛə].
4. Vokaalimärk ោ *ā* hääldub ka *ô*-sarjas [a:]: ខោសានា *ghosanā* *khoŷsânéa* [k^housana:], សុរា *surā* *sôréa* [sora:], ចាលានា *calanā* *châlônéa* [calana:].
5. Vokaalimärk ៃ *e* asendab tihti ៃ *ae*-d: កែន្ទ *keṇḍ* *kénd* [kaen], ក្រូបេត *grūbed* *krupét* [kru:pɛ:t].
6. Konsonandid ត *t* ja ប *p* võivad märkida silpe [ɔɔ:] ja [pa]: បាតម៉ាន *batramān* *pôrtâméan* [pɔ:ɔɔ:mɛən], បរម៉ានូ *paramānū* *bârâmano* [parama:no:], បណ្ណាល័យ *pañṇālāy* *bânnalāy* [panna:laj].

Khmeeri kirjastiilid

Khmeeri kirja kasutatakse peamiselt kahes stiilis, mille mõned märgid on üsna erikujulised:

អក្សរឈរ *âksâr chor* ('püstkiri') ja អក្សរមូល *âksâr mul* ('ümarkiri').

ក	ក	k	ក	ក	ន	ន	n	ន	ន	ឃ	ឃ	u	ឃ	ឃ
ខ	ខ	kh	ខ	ខ	ប	ប	p	ប	ប	ឃ	ឃ	ū	ឃ	ឃ
គ	គ	g	គ	គ	ផ	ផ	ph	ផ	ផ	ឃ	ឃ	û		
ឃ	ឃ	gh	ឃ	ឃ	ព	ព	b	ព	ព			uo	ព	ព
ង	ង	ñ	ង	ង	ហ	ហ	bh	ហ	ហ	ឃ	ឃ	rü		
ច	ច	c	ច	ច	ម	ម	m	ម	ម	ឃ	ឃ	rû		
ឆ	ឆ	ch	ឆ	ឆ	យ	យ	y	យ	យ	ឃ	ឃ	lü		
ជ	ជ	j	ជ	ជ	រ	រ	r	រ	រ	ឃ	ឃ	lû		
ឈ	ឈ	jh	ឈ	ឈ	ល	ល	l	ល	ល			eu	ឈ	ឈ
ញ	ញ	ñ	ញ	ញ	វ	វ	v	ញ	ញ			üa	ញ	ញ
ដ	ដ	t	ដ	ដ	ស	ស	s	ដ	ដ			ie	ដ	ដ
ហ	ហ	th	ហ	ហ	ហ	ហ	h	ហ	ហ			e	ហ	ហ
ឌ	ឌ	ɖ	ឌ	ឌ	ឡ	ឡ	!			ង	ង	ae	ឌ	ឌ
ឍ	ឍ	ɗh	ឍ	ឍ	អ	អ	x	ឍ	ឍ	ឃ	ឃ	ai	ឍ	ឍ
ណ	ណ	ɳ	ណ	ណ			ā	ណ	ណ	ឃ	ឃ	o	ណ	ណ
ត	ត	t	ត	ត	ត	ត	i	ត	ត	ឃ	ឃ	ò		
ថ	ថ	th	ថ	ថ	ឃ	ឃ	ī	ថ	ថ	ឃ	ឃ	au	ថ	ថ
ទ	ទ	d	ទ	ទ			ü	ទ	ទ			`	ទ	ទ
ធ	ធ	dh	ធ	ធ			ú	ធ	ធ			ä	ធ	ធ

m ̇ ̈

" ̈ ̈

å ̇ ̈

h ̈ ̈

^ ̈ ̈

' ̇ ̈

à ̈ ̈

f ̈ ̈

ᄁ ᄂ

~ ᄁ ᄂ